

Van onderzoek naar beheer en weer terug

Er vindt bij instituten, universiteiten en bedrijven veel onderzoek plaats naar praktisch natuurbeheer. Zeker als het gaat om OBN-onderzoek volgen onderzoekers vaak nauwgezet de ontwikkelingen in het veld om daar vervolgens conclusies uit te trekken over de effectiviteit van maatregelen en over de achterliggende mechanismen. Een veelgehoorde klacht van beheerders is echter dat zij de uiteindelijke onderzoeksresultaten lang niet altijd goed kunnen toepassen in hun eigen terrein. Diverse projecten moeten er nu voor gaan zorgen dat de aansluiting tussen de beheerspraktijk en het onderzoek beter wordt.

Basis voor de kennisontwikkeling is en blijft het oude vertrouwde OBN netwerk. In dit netwerk werken beheerders, onderzoekers en beleidsmakers samen aan nuttige kennis voor de beheerspraktijk. Het OBN bestaat uit acht deskundigenteams die een adviserende en begeleidende rol hebben bij uit te voeren onderzoek door instituten of universiteiten. De beschikbare kennis moet vervolgens gebruikt kunnen worden bij het herstellen van natuurterreinen die door verzuring, vermessing of verdroging in kwaliteit achteruit zijn gegaan. Daarnaast is in het kader van OBN sinds vorig jaar ook onderzoek naar het inrichten van nieuwe natuurterreinen, het soortenbeleid en kennis die nodig is voor het opstellen van beheerplannen Natura2000 in beeld. Hoewel betrokkenen erg enthousiast zijn over de resultaten van het onderzoek, de praktische insteek ervan en de samenwerking tussen beheerders en wetenschappers in de OBN-teams, is de laatste jaren wel steeds duidelijker geworden dat beheerders de beschikbare kennis niet voldoende gebruiken. In de praktijk blijkt de informatie namelijk lang niet altijd netjes bij de beheer-

ders terecht te komen en zijn wetenschappers niet altijd bezig met de vragen uit de praktijk. Daarom heeft het ministerie van LNV een aantal projecten opgezet om de kennisdoorstroom en kennisbenutting te verbeteren.

Natuurkwaliteit.nl

Ten eerste is er de internetsite **natuurkwaliteit.nl** Hier zal binnenkort allerlei informatie te vinden zijn die voor beheerders van belang is. Het doel van de site is om de beschikbare informatie te ontsluiten

en op deze manier beheerders en onderzoekers met elkaar in contact te brengen. De beschikbare informatie is via verschillende ingangen te bekijken zoals via de verschillende landschapstypen, verschillende natuurtypen. Daarnaast is er allerlei informatie te vinden over thema's als cultuurhistorie, recreatie, verschillende beheermaatregelen of wetten en regels. De site is nog niet helemaal gevuld maar de komende maanden zullen de eerste teksten op de site te vinden zijn.

Doelgericht Natuurbeheer

Aanvullend op de site is er ten tweede het project Doelgericht Natuurbeheer. Dit project heeft min of meer dezelfde doelstelling: zorgen dat de juiste kennis in een juiste vorm bij beheerders terecht komt. Terwijl bij de site de nadruk ligt op geschreven informatie, is

Op 25 september bespraken beheerders en onderzoekers in het IJperveld het citrusprobleem: Hoe reguleer je nu het beste de pitrus in een dergelijk laagveengebied? Hoe maak je afwegingen, welke maatregelen zijn effectief en welke niet?

Doelgericht Natuurbeheer zo opgezet dat er zoveel mogelijk contact is tussen beheerders onderling, beleid, onderwijs en onderzoekers. De gedachte hier achter is dat kennis vaak veel beter bruikbaar is als beheerders en onderzoekers direct persoonlijk contact met elkaar hebben.

Binnen dit project worden veldwerkplaatsen georganiseerd en krijgen beheerders de mogelijkheid om korte onderzoeken te laten uitvoeren.

Veldwerkplaatsen

Om een probleem concreet te aanschouwen en te bespreken worden ervaringen van zowel beheerders als onderzoekers via zogenaamde veldwerkplaatsen uitgewisseld. Immers concreet in het veld kijken naar de resultaten van maatregelen is het meest effectief. Daarom worden er regelmatig veldwerkplaatsen op locatie over een actueel natuurprobleem georganiseerd. Per landchapstype komen tot en met 2009 zo'n twaalf thema's, verdeeld over twaalf excursies (veldwerkplaatsen) aan de beurt. Voor een goede uitwisseling kunnen per keer zo'n vijftien personen deelnemen die vakmatig met het onderwerp te maken hebben. De bedoeling is dat de aanwezigen hun bevindingen van zo'n dag doorgeven aan anderen. Inmiddels is al een aantal veldwerkplaatsen georganiseerd. In het vorige nummer van deze OBN

nieuwsbrief stond al een artikel over de veldwerkplaats in het Springendal. Op 25 september bespraken beheerders en onderzoekers in het IJperveld samen het pitrusprobleem. Er is in het IJperveld van alles

Veldwerkplaatsen 2008

Momenteel staat er een groot aantal veldwerkplaatsen op stapel. In december worden er nog een aantal gehouden en in 2008 een groot aantal. Actuele informatie daarover staat op de site Natuurkwaliteit.nl. U kunt zich daar ook opgeven voor een of meerdere veldwerkplaatsen. Sommige onderwerpen (bijvoorbeeld fosfaat of pitrus) zullen vaker terugkomen omdat de problematiek in het ene landschapstype anders is en andere maatregelen op oplossingen vergt dan in andere landschapstypen. De voorbereiding voor de volgende veldwerkplaatsen zijn inmiddels in gang gezet: deels worden deze nog in 2007 gehouden, de rest in 2008.

- Fosfaatproblematiek
- Hoogveen (Nat Zandlandschap)
- Pitrus in Zuid-Holland
- Molinia (Nat Zandlandschap)
- Hakhoutbeheer (Heuvelland)
- Inheems plantmateriaal
- Verstuivingsprocessen (Duin en Kust)
- Heidebeheer en fauna (Droog Zandlandschap)

geprobeerd om de uitbreiding van pitrus in de hand te houden. Want pitrus is een bedreiging voor een aantal weidevogels. Maar tegelijkertijd biedt pitrus wel een habitat voor andere soorten zoals de noordse woelmuis. Hoe reguleer je nu het beste de pitrus in een dergelijk laagveengebied? Hoe maak je afwegingen, welke maatregelen zijn effectief en welke niet?

De eerste veldwerkplaatsen zijn georganiseerd in samenspraak met de OBN-teams. Maar beheerders kunnen zelf ook aanvragen doen voor veldwerkplaatsen. Zo zijn er inmiddels verzoeken gedaan om veldwerkplaatsen over bijvoorbeeld fosfaatproblemen, waterpeilmaatregelen, bagger, bemesting met stalmest en humus, begrazing, exoten, bodemfauna, de effecten van plaggen, bestrijding van Jacobskruiskruid en Vogelkers.

Kennisvouchers

Behalve het bezoeken van veldwerkplaatsen kunnen beheerders ook concrete onderzoeken laten uitvoeren. Het moet om onderzoek gaan naar problemen waar geen informatie over beschikbaar is. Beheerders kunnen dat aanvragen via zogenaamde kennisvouchers. Zo'n onderzoek, door deskundigen meestal op locatie uitgevoerd, mag maximaal drie dagen in beslag nemen zodat de kosten niet boven de 5000 euro uitkomen. Aanvragen voor onderzoek dat maximaal twee weken in beslag neemt mogen ook, maar dan volgt wel een uitgebreide toetsing van de vraag.

Het projectteam Doelgericht Natuurbeheer beoordeelt de aanvragen en zorgt voor de bemiddeling met de onderzoeker of specialist. Betaling van de onderzoeker of specialist verloopt via het projectteam. Zo nodig worden studenten uit het groene onderwijs ingezet. Voor de kennisbonnen is een beperkt budget beschikbaar. Dus hiervoor geldt: die het eerst komt, het eerst maalt! Het aanvraagformulier voor de kennisbonnen is te vinden op Natuurkwaliteit.nl

Veldwerkplaats in het Dwingelderveld: Moeten we Pijpenstrootje bestrijden of niet.

Monitoring in het Voornes Duin om beheersmaatregelen te evalueren

Elke beheerder houdt bij wat hij of zij in het veld doet. Ook veranderingen in de vegetatie en dieren en planten vallen de meeste beheerders wel op. Voor structureel onderzoek naar de relatie tussen inrichtingsmaatregelen en de effecten daarvan is meestal geen tijd, geld en kennis voorhanden. Voor OBN-onderzoek is dat er vaak wel, maar dan moet wel duidelijk zijn wat er gemonitord gaat worden en wie er iets met de verkregen informatie gaat doen.

In het Voornes Duin heeft Natuurmonumenten twee jaar geleden beheersmaatregelen uitgevoerd. Het 880 hectare grote duingebied had namelijk te kampen met ernstige 'verstruweling' en dat ging ten koste van de soortenrijke droge duingraslanden. Dat duinen langzamerhand door successie dichtgroeien is weliswaar een normaal verschijnsel maar volgens Natuurmonumenten ging het hier veel sneller dan normaal. Zure depositie, vermessing en minder konijnen zijn belangrijke oorzaken. Ook de aanleg van de Maasvlakte en het afdammen van het Haringvliet zouden meegelopen kunnen hebben. Voorheen was hier namelijk veel meer wind en kwamen de golven veel hoger. De wind en het zoute water hielden de vegetatie toen meer in toom. Er is nog niet veel ervaring met het grootschalig terugzetten van de vegetatie van droge duinen, dus besloot Natuurmonumenten om eerst een paar proefprojecten uit te voeren. Het OBN deskundigenteam Droge duinen en stuifzanden adviseerde positief over het project op voorwaarde dat er wel goed gemonitord zou worden. Immers alleen dan is er iets te zeggen over de effectiviteit van de maatregelen. En ook alleen dan zijn er lessen te leren voor soortgelijke projecten. Het eerste project is inmiddels uitgevoerd op locatie Panweg/Panpad. Hier zijn op 10 hectare struweel en bos zijn verwijderd, is het strooisel verwijderd en is er geplagd en gemaaid. Het grootste deel van het behandelde gebied zal

worden begraasd, net als een omliggend duingebied van ongeveer 30 hectare.

Inventarisatieroutes

Wouter van Steenis is regio-ecoloog van Natuurmonumenten en betrokken bij de monitoring. Volgens hem heeft de monitoring de nodige

tussen de maatregelen enerzijds en wat het oplevert anderzijds. We willen ook begrijpen waarom die relatie er is. De dieper liggende processen zijn daarvoor essentieel. Daarvoor hebben we gegevens over de abiotiek nodig, maken we vegetatieopnamen in vaste blokken en hebben we transecten uitgezet voor het opnemen van de flora. Verstuiving meten we nu nauwkeurig in het veld terwijl we dat normaal gesproken alleen met luchtfoto's doen. De monitoring zijn we gestart vlak voor de werkzaam-

Op 10 hectare zijn strooisel, struweel en bos verwijderd en is er geplagd en gemaaid. Dit gebied wordt inmiddels begraasd. Foto: Wouter van Steenis.

voeten in aarde. Normaal gesproken monitort Natuurmonumenten het beheer en de resultaten daarvan. In dit gebied gaat het dan bijvoorbeeld om inventarisatieroutes voor zandhagedis en konijnen, worden de broedvogels bijgehouden en wordt het voorkomen van planten bijgehouden. Maar dat is veel minder intensief dan de nu opgezette OBN-monitoring. Van Steenis: "Via deze monitoring in Voornes duin zijn we niet alleen op zoek naar een relatie

heden. We hebben deze direct erna herhaald en nu willen we dat de komende jaren doorzetten. Straks ligt er in 2010 dus een enorme hoeveelheid informatie over de effecten van de beheersmaatregelen." Maar heel veel gegevens 'op een hoop', zegt natuurlijk nog niets over de effectiviteit van de maatregelen. Iemand zal de gegevens moeten gaan analyseren en de relaties tussen het beheer, de abiotiek en de veranderingen in flora en fauna

gaan onderzoeken. Van Steenis: “Aan het eind van het project maakt Natuurmonumenten een verslag van het herstelproject en de behaalde resultaten. We gebruiken hierbij natuurlijk alle verzamelde gegevens. Het blijft echter beschrijvend. De gegevens laten wel een wetenschappelijke analyse toe, maar daar hebben we als beheerders niet de kennis en mogelijkheden toe. Ik zou het toejuichen als daar straks wetenschappers mee aan de gang gaan. Er liggen nog geen harde afspraken over wie het dan gaat doen, maar het is goed dat we in ieder geval wel met OBN-geld de data kunnen verzamelen. Als je dat niet van het begin af aan goed doet, kun je ook over een jaar of zes of tien niets meer onderzoeken. Daarom is afgesproken om in ieder geval zo goed mogelijk en wetenschappelijk verantwoord de gegevens te verzamelen, zodat ze in ieder geval beschikbaar zijn. Wie ze uiteindelijk moet gaan analyseren is een vraag aan het deskundigenteam. In de praktijk komt dat meestal wel goed. In ieder geval kunnen de gegevens gebruikt worden voor het opstellen van het volgende onderzoeksprogramma van het deskundigenteam.”

colofon

De Nieuwsbrief OBN is een uitgave van de directie Kennis van het Ministerie van LNV. Een pdf-versie van deze nieuwsbrief is op te vragen bij a.m.p.de.wee@minlnv.nl.

Redactie

Geert van Duinhoven

Redactie-adres

Directie Kennis
Postbus 482, 6710 BL Ede
t 0318 822 500

Vormgeving

Jelle de Gruyter
Grafisch Atelier Wageningen

Druk

Senefelder Misset, Doetinchem

Veldkennis

Is het volgens Van Steenis eigenlijk altijd nodig om uitgebreid onderzoek te doen na een beheermaatregel? “Nee, voor onszelf hoeft het niet zo uitgebreid als we nu doen. Bij Natuurmonumenten houden wij uiteraard altijd al goed bij hoe een gebied zich ontwikkelt na ingrepen. Maar voor ons is het dan meestal wel genoeg om te weten of iets in het gebied werkt of niet. Als het werkt, kun je dezelfde maatregel ook elders in je gebied toepassen. Hoogstwaarschijnlijk krijg je dan wel dezelfde effecten.” “Een stap moeilijker wordt het om daaruit conclusies te trekken voor andere duingebieden. Extrapoleren naar andere duingebieden kun je alleen doen als je ook echt veel veldkennis hebt. Bij ons is dat Martin Annema die veel in het veld komt in Voornes Duin, maar ook op Goeree en op Schouwen. En hij kan met de kennis die uit de monitoring komt, gecombineerd met de veldkennis, ook iets zeggen over de effectiviteit van de maatregelen in die andere gebieden. Een combinatie dus van veel zien en veel gegevens. Zo iemand kan zeggen: daar zie ik overeenkomsten, daar zie ik verschillen en daar durf ik iets over te zeggen. Maar OBN wil natuurlijk weten welke mechanismen er achter de veranderingen zitten om zo betere voorspellingen te kunnen doen over de effecten van ingrepen in andere duingebieden. Ik denk dat daar de gegevens over onze monitoring straks aan kunnen bijdragen.”

Vooraankondiging Symposium OBN 2008

Op 3 april 2008 organiseert de directie Kennis van het ministerie van LNV een OBN-symposium. Het symposium zal gaan over de laatste stand van kennis uit het netwerk Ontwikkeling en Beheer Natuurkwaliteit.

Doel van de bijeenkomst is deze kennis voor een breed publiek beschikbaar te maken en onderzoekers en gebruikers bij elkaar te brengen. Minister Gerda Verburg is uitgenodigd om het te openen. Noteer de datum vast in uw agenda! Het symposium zal plaatsvinden in Ede.